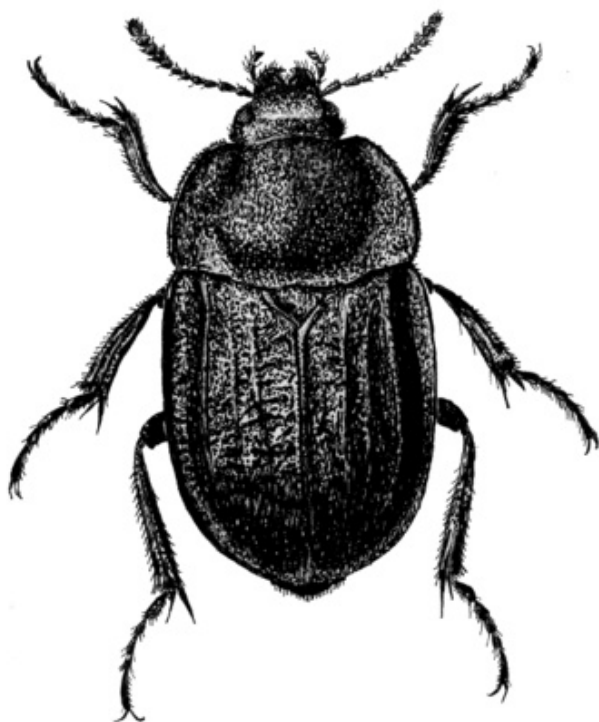

Rovarász Híradó

A Magyar Rovartani Társaság tájékoztatója
88. szám, 2017. november

Tartalom:

MRT hírek — Rövid hírek — Könyvismertetés

Rovarász Híradó

a Magyar Rovartani Társaság
negyedéves tájékoztatója

A tájékoztatóban megfogalmazott vélemények nem minden esetben tükrözik a Szerkesztőbizottság és a Magyar Rovartani Társaság vezetőségének álláspontját.

A Rovarász Híradót alapította 1989-ben: Nagy Barnabás

Felelős szerkesztő: Haltrich Attila (HA)

Szerkesztőbizottság: Balázs Klára (BK), Mészáros Zoltán (MZ), Merkl Ottó (MO), Nagy Barnabás (NB), Rédei Dávid (RD), Rozner István (R), Szalóki Dezső (SZD), és Szócs Gábor (SZG).

Szerkesztőség:

SZIE, Kertészettudományi Kar, Rovartani Tanszék,

1118 Budapest, Ménesi út 44.

Telefon: 3057219

drótposta: haltrich.attila@kertk.szie.hu

Magyar Rovartani Társaság (MRT)

1088 Budapest, Baross utca 13.

www.magyarrovartanitariarsag.hu

A Magyar Rovartani Társaság célja és feladata a rovaran általános művelése, elsősorban a magyarországi rovarvilág kutatása és vizsgálata, valamint a rovarani ismeretek terjesztése.

Elnökség (2017)

Elnök:	Vig Károly
I. alelnök:	Merkl Ottó
II. alelnök:	Szócs Gábor
Titkár:	Puskás Gellért
Előadásszervező:	Koczor Sándor
Szerkesztő:	Merkl Ottó
Pénztáros:	Szalóki Dezső
Ellenőr:	Balázs Klára
Jegyző:	Szóke Viktória

Ülések – a nyarat kivéve – minden hónap harmadik péntekén a **SZIE Kertészettudományi Karán, az „E” épület E/2 termében (Budapest XI., Ménesi út 45), délután 4 órakor.**

Illusztráció

Címlapon:

Répa dögbogár - *Blitophaga undata* Müller, 1776,
(Coleoptera: Silphidae),
imágója, lárvája, kártétele

Rajz: Pataki Ervin

Olvasom, hogy a nagy Carl von Linné apjának még nem volt családneve (Izlandon ma sincsenek!), és hogy az az ötlete támadt, hogy akkor a ház előtti hárs (svéd) neve legyen ezután az. Számomra ez szinte hihetetlen, mármint az a tény, hogy volt, amikor még nem voltak családnevek. Mint ahogy az is természetes volt mindig számomra, hogy mindenkinek saját keresztnéve van, ami alapján jól megkülönböztethető tőlünk, vagy a családja többi tagjától. Éppen ezért furcsálltam, amikor olyanokkal találkoztam, akiknek a neve megegyezett az apjával vagy az édesanyjával. Ilyenkor megjelent a név előtt az „idős” ill. „ifjú” megnevezés rövidítése. Na igen, de mi van akkor, amikor nemzedékeken keresztül ugyanazt a nevet adják? És meddig „ifjú” az ifjú?

Itt vannak példának az Entz Gézák, egyetemünk alapítójának Entz Ferencnek (1805-1877) az utódai.

Nézzük csak, van Entz Géza (1842–1919), korának híres tudósa, MTA tagja, nevezzük őt „idősnek”. Fia, Entz Géza (1875-1943), szintén híres tudós, ő is biológus, az MTA tagja, nevezzük őt „ifjúnak” (!). Igen ám, de id. Entz Gézának volt egy testvére (Béla), akinek a fia szintén Entz Géza (1913-1993), aki szintén híres tudós, igaz, ő már nem biológus, hanem művészettörténész. Minek nevezzük? Legifjabbnak? Csakhogy, neki is van egy fia, aki, nem találják ki a nevét, szintén Entz Géza (1949-)! És ő is híres, szintén művészettörténész, államtitkár is volt az Antal kormányban. Na, őt hogyan nevezzük????

HA

MRT hírek

A Frivaldszky Emlékplakett kitüntetettjei, 2017

Februárban történt, hogy a XXXIX. Magyar Rovarász Napokon két kiváló tagtársunk, **Haltrich Attila** és **Orosz András** átvehette a Frivaldszky Imre Emlékplakett ezüst fokozatát. A Veres Pálné Gimnáziumban megrendezett Rovarász Napok gazdag programjáról a Rovarász Híradó 85. számában (2017. március) Puskás Gellért tudósított. Akkor miért tartjuk fontosnak, hogy erre most így az év vége felé közeledve visszatekintsük? Azért, mert úgy gondoljuk, hogy a Kitüntetetteknek a rovartan területén végzett több évtizedes tudományos munkásságát, valamint a Társaságunk érdekében kifejtett értékes tevékenységét illő egy kicsit részletesebben is bemutatnunk. A Társaságunk „régí” tagjai persze jól ismerik mindkettőjüket. A következő sorokat

elsősorban a fiatal tagjainknak szánjuk, és azoknak, akik majd csak a jövőben fognak csatlakozni hozzánk, vagyis a jövő rovarász nemzedékének. A kitüntetettek életművének részletes ismertetésére a Rovarász Híradó természetesen nem vállalkozhat, csak arra, hogy legalább egy percre, egy rövid bemutatás erejéig rájuk irányítsuk a figyelmet.

A Fivaldszky Imre Emlékplakett odaítélésének módjáról Társaságunk Alapszabályához kapcsolódóan az emléklakett Alapszabályzata rendelkezik. A döntést a Frivaldszky Emlékbizottság hozza meg. Pontos menetrendje és szabálya van a jelölésnek, Bizottság összehívásának, a jelölések megvitatásának és a döntés meghozatalának (titkos szavazás). Az Emlékplakett arany fokozata a nemzetközi entomológia terén elért kimagasló életmű elismerése. Az ezüst fokozat az entomológia tudományának gazdagítása mellett a társaságunkért végzett több évtizedes munka elismerését jelenti. A bronz fokozat pedig az entomológia művelése és Társaságunk iránti elkötelezettség alapján ítélt oda. Egy évben kivételesen több jelöltnek is odaítélhető ugyanaz a fokozat. Így történt ez most is, 2017-ben. A mostani döntést is gondosan előkészített, írásos jelölés előzte meg. A 2017 év kitüntetettjeinek bemutatásához most a jelöléseknek a rövidített változatát adjuk közre.

Szőcs Gábor és Vig Károly

Haltrich Attila, a Frivaldszky Imre Emlékplakett ezüst fokozatának kitüntetettje, 2017

Haltrich Attila Szászrégenben született. Biológus oklevelet szerzett a kolozsvári "Babes-Bólyai Tudományegyetem" Biológia-Földrajz-Geológia Karán. Az 1970-es évektől foglalkozik Erdély nappali lepke faunájával. Diplomamunkáját is ebből írta „A Szalárd völgye (Görgényi havasok) nappali lepkéi” címmel. Öt éven keresztül oktatott biológiát Szatmárnémetiben (3 nyelven!), majd 1988-ban családotul áttelepült Magyarországra.

Azóta a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Rovartani tanszékén (jelenleg SZIE) oktat, gyakorlatokat és előadásokat tart. A mezőgazdasági tudomány kandidátusa (1999). 2000-tól egyetemi docens. Kutatómunkája során hazai gyümölcsösök levéltetű-együtteseinek populáció-dinamikájával, Magyarország faunájára új kártevő rovarok elterjedésének, életmódjával foglalkozik. Négy tankönyv ill. egyetemi jegyzet társszerzője, szerkesztője, tudományos publikációinak száma mintegy 70, emellett 18 ismeretterjesztő cikket jegyez.

A Magyar Rovartani Társaság mellett benne van a Magyar Növényvédelmi Társaság vezetőségében is.

Az oktatásban és a növényvédelemben elért eredményeiért több kitüntetést kapott. A „Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem érdemes dolgozója” (1998), „Szántóföldi és kertészeti kultúrák kártevői” (nívódíj), a Magyar Agrártudományi Egyesület Aranykoszorús jelvénye (2001), „Nagyváthy János” díjat (2010), „Az év oktatója” (2013), „Entz Ferenc Emlékérem” (2017).

Aktív szerepet vállal a nyári hallgatói rovarász-táborok szervezésében. A Dr. Mészáros Zoltán által indított Rovarásztáborok segítője, majd 2007-től szervezője. A táborokon a Rovartani Társaság tagjai közül is sokan részt vettek. Ezek a táborok nagyban hozzájárultak a rovartan megismertetéséhez és a társaság taglétszámának növekedéséhez.

A Magyar Rovartani Társaságnak 1988-tól tagja, 1993-2005 között jegyzője, majd Választmányi Tagja. 2003-tól a Rovarász Híradó felelős szerkesztője, rendszeres szerzője. Munkája nyomán a Rovarász Híradó a hagyományos fekete-fehér nyomtatott formátumon túl digitálisan, színesben és bővebb képanyaggal is megjelenik a honlapon és e-mailen is.

Eljár az egyetem vezetőségénél, hogy itt tarthassuk a vezetőségi- és az előadóüléseket. Az ülések után gondoskodik a „zsíroskenyér party”-ról, amely a közösség összekovácsolódását segíti. Oktatói munkája nyomán számos fiatal szakdolgozó és PhD-hallgató tart előadást a társaság ülésein és lesz tag, mindamelllett maga is rendszeres előadója az üléseknek.

Önzetlen, segítőkész munkája példaértékű, a rovartan terén kifejtett tevékenységéért, a Magyar Rovartani Társaság munkájában való kiemelkedő részvételéért javaslom a Frivaldszky Imre Emlékérem ezüst fokozatára.

Kutasi Csaba

Orosz András, a Frivaldszky Imre Emlékplakett ezüst fokozatának kitüntetettje, 2017

Orosz András több mint ötven éve tagja a Magyar Rovartani Társaságnak, és ezidő alatt az állandóság, kitartás és szakmaszeretet szinonimájává vált. Számos kolléga vágta bele fejszójét a kabócászat nemes fájába, de a hazai kabóca-taxonómia és faunakutatás elsőszámú, meghatározó egyénisége Orosz András lett.

Orosz András egyike azoknak a jelentős hazai entomológusoknak, akik nem biológus végzettségűek, de szakterületükön maradandót alkottak. Lepkészekben óhatatlanul felmerül a párhuzam felejthetetlen emlékü Dr. Gozmány Lászlóval, aki szintén nem volt biológus, és szintén tagja volt Agócsy Pál természetjáró körének. Orosz Andrást is Agócsy Pál vezette be a zoológia berkeibe és a Természettudományi Múzeum Állattárába is, ahol először csodálkozott rá a

gyűjteményekben megőrzött Természetre, annak változatosságára, és a kutatás szépségére. Innen már csak egy lépés volt a kabócák iránti szerelem fellobbanása.

A hatvanas években engedély kért a TTM főigazgatójától, Kaszab Zoltántól a Rhynchota-gyűjtemény látogatására. A gyűjtemény vezetője, Soós Árpád megérezte Orosz Andrásban a jövő kabóca-specialistát és időt-fáradtságot nem kímélve vezette be a kabócák világába. Ehhez persze a tehetséges fiatalember el kellett mélyedjen a rendszertan és állatföldrajz rejtelseiben. Kiváló diáknak bizonyult, pedig délutánonként-estéknél, munkaidő után dolgozott az Állattárban, Újhelyi Ágostonné felügyelete mellett.

Bekapcsolódott a Nemzeti Parkok faunakutatásába. Mind a terepi munkában, mind határozásában és az eredmények publikálásában komoly részt vállalt. A faunakutatás, a növényvédelmi és természetvédelmi tárgyú munkák mellett egyre több taxonómiai kérdéssel foglalkozott.

Taxonómiai munkáiban új lendületet adott, hogy nyugdíjba vonulása után, 1992-től az Állattár dolgozója lett. Kezdetben preparátorként, majd önkéntesként szabad idejét is a Baross utcában, illetve terepmunkával töltötte. A hazai fauna kutatása mellett végigbarangolta a Mediterráneum és Kisázsia, Kazahsztán, Szibéria és Mongólia varázslatos vidékeit, és részt vett thaiföldi expedícióban is. A hatalmas anyag és a nagy előd, Horváth Géza által felállított gyűjtemény kiváló lehetőséget nyújt számára taxonómiai revíziók elkészítésére, tudományra új fajok leírására. A hazai kutatásokban is oroszlánrészt vállalt (pl. hazai kabóca-fajjegyzék elkészítése és rendszeres aktualizálása).

1983-ban kapta meg a Frivaldszky Imre Emlékplakett bronz fokozatát. Kutató- és gyűjtőmunkája, múzeumi gyűjteményépítő tevékenysége azóta is töretlen. Többeket vezetett be a kabóca-határozás rejtelseibe.

Úgy véljük, személyében méltó kezekbe kerül a Frivaldszky Imre Emlékplakett ezüst fokozata, melynek odaítélését ezúton kívánjuk javasolni.

Mészáros Zoltán, Peregovits László, Ronkay László, Ronkayné Tóth Mária

Rövid Hírek**Nagy Retyezát rovarásztábor, 2017. július 23–30.**

Idén 27. alkalommal szervezte meg a Rovartani tanszék szokásos nyári rovarásztáborát, melyek közül 20 alkalommal, akárcsak ebben az évben is, az erdélyi Kárpátokat választottuk.

Pont 10 évvel ezelőtt (2007) táboroztunk a Kis Retyezátban (Buta –szoros), nem gondolva arra, hogy ennyi idő fog eltelni, amíg a „nagy”-ra is feljutunk.

A résztvevők száma most rekordot döntött, elérte a 73 főt, akik közül 49-en, bérelt busszal utaztak a helyszínre. A hallgatók száma meghaladta a 20-at, 14-en rovarász, ill. kertész szakemberek voltak, a többiek érdeklődők, családtagok.

foto: Haltrich Attila

Kilátás a Lolája-gerincről a 2.400 m-es csúcsokra.

Szállásunk a Kis Sebes vagy Malomvíz (Râuşor) völgyében, egy elsősorban télen

használatos üdülőhelyen volt, ahonnan pár óra alatt lehetett felmászni a hegység névadó csúcsára. A Retyezát környékén elég nehéz olyan szálláshelyet találni, ahová a busz is felmegy, ahol 60-70 embert fogadni tudnak, és a legalább napi egy meleg étkezés is megoldható.

Már az első, „bemelegítő” napon, megmáztuk a szállásunk felett húzódó Lolája-gerincet, ahonnan csodálatos panoráma nyílt a magashegység 2.400 m feletti csúcsaira (Papusa, Peleaga, Bucura stb.). Itt szembesültünk a Retyezátra jellemző, hatalmas, egymáson heverő kőtömbökkel, melyek igen megnehezítették az előrehaladást.

A kulturális látóvalók Hunyad-megyére korlátozódtak. Kimondott buszos napot, ahogy eddig, amikor városokat, múzeumokat keresünk fel, csak egyet szerveztünk, azt is előre hozva, az esőre álló, változékony időjárás miatt. Ekkor látogattuk meg Vajdahunyadot, pontosabban, annak szépen hely-

foto: Barabási Brigitta

Vaidahunvad vára

gattuk meg Óraljaboldogfalván az Árpád-kori református templomot is.

A Retyezát, vagy más néven Zergehavas bővelkedik a 2.200 m feletti csúcsokban, szám szerint 60-at említenek, de nem könnyű megközelíteni őket. Azt nem igazán bántuk, hogy medvékkel, vagy nyomaikkal nem találkoztunk, mivel pár évvel ezelőtt, már kellett turistaútvonalakat időlegesen lezárni miattuk. De volt, aki látott (vagy hallott) havasi mormotát (*Marmota marmota*) a Stevia-tónál, fenyőszajkót (*Nucifraga caryocatactes*), hegyi billegetőt (*Motacilla cinerea*), fenyves cinegét (*Parus ater*), vízirigót (*Cinclus cinclus*), vagy az igen ritkán szem elé kerülő háromujjú hőcsiket (*Picoides tridactylus*), amiről még felvételeket is sikerült készíteni.

Külön, egész napos utat szerveztünk busszal a Jorgován-kőre (2014 m), a Kis-Retyezát legnagyobb tömbjére. Elsősorban a mézszedvelő botanikai ritkaságokat (havasi gyopár, Szent István koronája mákot stb.) szerettünk volna látni, fotózni, de végül a legértékesebb, Erdélyben csak ott előforduló szerecsenlepkét (*Erebia cassioides neleus* Freier, 1833) is sikerült megtalálnunk, lencsevégre kapnunk.

Végül elmondhatjuk, nem utolsó sorban a kedvező időjárásnak is köszönhetően, hogy ismét sikerült egy nagyon kellemes, élményekben gazdag hetet eltöltenünk a Kárpátokban!

HA

Amennyiben valaki további felvételekre kíváncsi a táborozásról, kattintson az alábbi linkre: <https://goo.gl/photos/qyNgBpLyR6kAE9wW7>

Erebia cassioides neleus Freier, 1833

Fotó: Haltrich Attila

Lapzárta után érkezett a szomorú hír, hogy **dr. Mészáros Zoltán** professzor, aki közel 2 évtizedig volt a rovarásztáborok szervezője és vezetője, 2017. november 17-én hajnalban elhunyt! (szerk.)

Lepkés beszámoló a retyezáti rovarásztáborból

Be kell, hogy valljam, komoly várakozással tekintettem a retyezáti tábor elé, ám végül az esti lámpázások nem igazán hoztak többet, mint az „átlagos” rovarásztábor valahol a Kárpátokban. Ez részben betudható volt annak, hogy a tábor helyszíne a hegység északi oldalán volt, másrészt a – szinte már szokásos – táborozás alatti eső és lehülés menetrend szerinti megérkezésének. Azért a melegebb estéken begyűjtött lámpa odacsalt némi lepkeanyagot a házfalra vagy a lepedőre. Megjelentek például a hegyvidéken többnyire szokásosnak számító, de a magyar lepkész számára mégis kellemes látványnak számító aranybaglyok, mint például a szürke fenyő-aranybagoly (*Syngrapha interrogationis*), a foltos aranybagoly (*Autographa bractea*) vagy a sisakvirág-aranybagoly (*Euchalcia variabilis*). De jó állatnak számított a lepedőn a ritka púposzövő (*Notodonta torva*) vagy a sárga nyárfabagoly (*Enargia paleacea*) is. A nappali lepkék közül a hegyvidéken nem ritka, de megkapó szépségével lepkészt és laikust egyaránt megörvendeztető gyászlepke (*Nymphalis antiopa*) is felbukkant, illetve külön meglepetést jelentett, hogy a hegy lábánál, a faluba leereszkedve az aszfaltút melletti árok kaszálatlan növényzetében tömegesen repült a Magyarországon ritkaságnak számító kis ökörszemlepke (*Pyronia tithonus*). Nappali lepkék tekintetében igazi csemegét jelentett a hegység déli oldalának, a Kis-Retyezát mészkőormainak megmászása, ahol a roppant lokális elterjedésű és különlegességnek számító szerecsenlepke, az *Erebia cassioides* szinte tömegesen repült, mintegy feltéve a koronát a 2017. év erdélyi rovarászkirándulására.

Dobos János, Budapest

A Nagy Retyezát rovarásztábor koleopterológiai vonatkozásai

Nagy reményekkel indultunk a Nagy-Retyezátba, mivel a Déli-Kárpátok nagyobb tagjai közül csak ezen a területen nem volt még táborunk. Megfigyelhettük, hogy – a korábbi évekhez hasonlóan – ezen a vidéken is a nedvességihiány határozta meg a gyűjtés eredményességét. Talajfelszíni bogarakat szinte kizárólag csak a mélyebb völgyekben, északias kitettséű helyeken találtunk. Az élőhelyek természeti állapota megfelelő volt a jó gyűjtéshez, de az eredmény a kitartó gyűjtőmunka mellett is viszonylag gyengének mondható. A gyűjtőhelyek a szállástól gyalogszerrel elérhető távon, főleg a Malomvíz-patak (Râușor) mentén, illetve a környező völgyekben voltak. Különböző módszereket használtunk a rovarok begyűjtésére: talajcsapdázással, fűhálózással, kopogtatással, rostálással és számos egyelő módszerrel (forgatás, kérgezés stb.) egyaránt gyűjtöttünk. Valódi magashegyi élőhelyeken a kiszáradt talajfelszín és a kedvezőtlen gyűjtési körülmények folytán alig került elő bogár. A legközelebbi tengerszem partjáról Mártonffy András egyetemi hallgató gyűjtött nekünk magashegyi bogárfajokat. A nehézségek ellenére, főleg a patakok környékén és nedvesebb erdős lejtőkön, 1000-1600 m tszf. magasságig, a Déli-Kárpátokban általánosan elterjed fajok egyediből nagyjából 200-at tudunk megfogni. A Vulkán-hegységbe tett kirándulás során a Strázsa-hegyen sikerült magashegyi *Notiophilus*- *Bembidion*-, *Amara*- és *Pterostichus* fajokat is gyűjtenünk. Az idei anyagban is a legtöbb a futóbogár, míg egyéb csoportokból, a főként kopogtatással gyűjtött levélbogarakból és ormányosbogarakból jóval kevesebb került elő, mint azt gyűjtési idő és az élőhelyek alapján várhattuk. A rostálással sikerült néhány érdekes futóbogárfajt kimutatni – leginkább a *Trechus* genusz érdemes itt figyelemre – viszont más csoportok, úgy mint például a holvák igen csak alulreprezentáltak voltak. A Kárpátokban folyt gyűjtéseink legérdekesebbjei közé tartoznak a *Leistus* és *Nebria* genuszok képviselői. Ezek között a jellemzően hegyvidéki fajoknak örültünk a legjobban, főként az általunk korábban, máshol még nem gyűjtött *Leistus nitidus* számos példányának. A sípályához vezető úton, kövek alatt a hazánkban nem honos, *Cychrus semigranosus* nevű cirpelőfutó-fajt is megtaláltuk.

Az egyéb bogárcsaládokból előkerült fajok között a legnagyobb értéket a Kolcvár környékén, dr. Szénási Ágnes által megfogott fűzlapattanó (*Elater ferrugineus*) képviselte. Érdekesekek voltak még a hegyilevelészek (*Oreina*), amelyeknek több magashegyi fajtát fogtuk.

Tallósi Béla (Szolnok) és Kutasi Csaba (Zirc), Lukátsi Márk (Budapest)

„A Bakony természeti képe” kutatóprogram 55. évfordulóján, a Magyar Természettudományi Múzeum (MTM) Bakonyi Természettudományi Múzeuma szervezésében, október 7-én és 8-án került megrendezésre a XV. Bakony-kutató ankét. Az előadásokra Zirc város Polgármesteri Hivatalában került sor, az ankét résztvevőit Ottó Péter polgármester és dr. Korsós Zoltán, az MTM főigazgatója köszöntötte.

Az érdeklődők összesen 13 természettudományos előadást hallgathattak meg a Bakony kutatásának legújabb eredményeiből. A nyitóelőadást dr. Tóth Sándor, a Bakonyi Természettudományi Múzeum egykori igazgatója tartotta, aki 20 éven keresztül szervezte a Bakony-kutatást. Előadásában visszatekintett szakmai munkásságára, amely szorosan összefonódott a programmal, melyhez nyugdíjazása után is hű maradt. Dr. Tóth Sándornak a Bakony-kutatás során elért eredményeit is elismerték, amikor ebben az évben Zirc Város Díszpolgárává választották. Ezt követően oktatás-módszertani, geológiai, paleontológiai, botanikai és zoológiai témájú előadások következtek,

foto: dr. Harmat Beáta

dr. Tóth Sándor

melyek között három rovaratani témájú volt. Dr. Kutasi Csaba a közösségi jelentőségű bogárfajok bakonyi monitorozásáról tartott előadást. Józán Zsolt a Tihanyi Tájvédelmi Körzet fullánkos hártványászárnyú faunájába nyújtott bepillantást, dr. Ábrahám Levente pedig a Bakony hangyalesőit tárgyalta. Az előadótülés után az MTM Bakonyi Természettudományi Múzeumának időszakos kiállítását

Fotó: dr. Harmat Beáta

dr. Korsós Zoltán, Ottó Péter és dr. Kutasi Csaba

szefoglalóit a múzeum megjelentette, így azok is információhoz juthatnak az elhangzottakról, akik nem tudtak részt venni a programon.

lehetett megtekinteni. A dr. Ósi Attila szakmai segítségével készült tárlat a bakonyi dinoszauruszok világába kalauzolja az érdeklődőket.

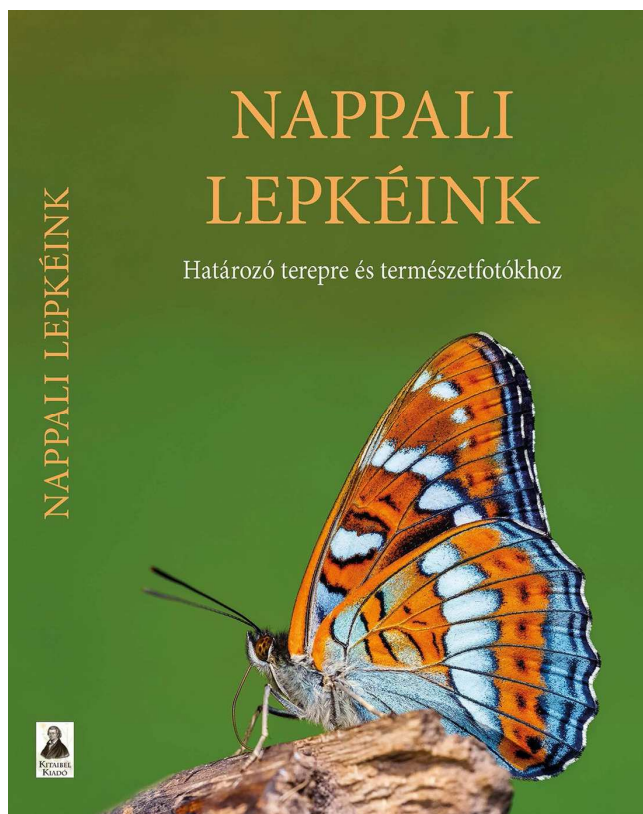
Az esti program során úti beszámolókra került sor, majd archív fotókat láthattunk a Bakonykutató történetéből. Kötetlen beszélgetés zárta az estét, a zongoránál dr. Kevey Balázs gondoskodott a jó hangulatról. Másnap a Zirci Ciszterci Apátság Látogatóközpontjának meg-

tekintése volt a program. Az előadások össz-

Könyvismertetés

Dr Gergely Péter, Gór Ádám, Hudák Tamás, Ilonczai Zoltán, Szombathelyi Ervin: Nappali lepkéink – Határozó terepre és természetfotókhoz, 2017, Kitaibel Kiadó, 264 oldal, ISBN: 978-963-89976-7-8. Megvásárolható a Libri üzleteiben. Ára: 2800 Ft.

A szerzők egy hiánypótló könyvvel gazdagították a hazai lepkészeti irodalmat. A könyv a szakmai színvonal megtartása mellett ismeretterjesztő jellegű is, ezzel megcélozva az amatőr, lepkék iránt érdeklődő vagy már a lepkékkel komolyabban foglalkozó hazai olvasóközönséget is, mivel hasonló jellegű kötet nem született *Gozmány László 1968: Nappali lepkék – Diurna* című írása óta. Az utóbbi két évtizedben a digitális fényképezés nagyon elterjedtté vált és ennek megfelelő határozókönyv még nem készült. Ehhez kíván segítséget nyújtani ez a könyv, amely egy régóta várt módon mutatja be a lepkék világát. A mai modern természetszemlélet, a faj- és

186 TARKALEPKÉK – NYMPHALIDAE

TARKALEPKÉK – NYMPHALIDAE 187

Kis fehérsávospoke – *Neptis sappho* (PALLAS, 1771)

Elülső szárnyának sejtjében lándzsához hasonló hosszanti fehér csík húzódik végig, hátsó szárnyán két fehér harántszáv van. Nagy faj: 45–50 mm (1–3. kép). Védett, eszmei értéke: 10 000 Ft.

Elterjedése: elterjedésének nyugati határa Ausztria és Északkelet-Olaszország, Szlovénia, délen és északon hiányzik. Magyarországon a 70-es évek után állományai – Dél- és Nyugat-Dunántúl kivételével – csökkentek, viszont az utóbbi években olyan területeken is megjelent, ahol korábban nem tenyésztett.

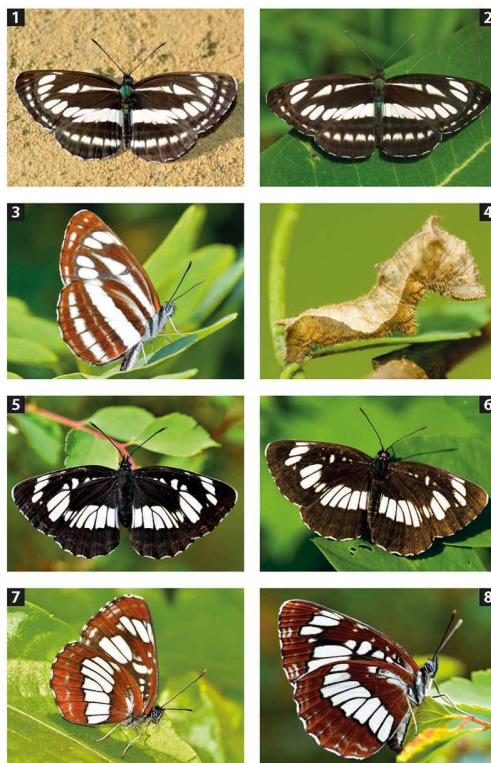
Élőhelye és életmódja: természetes élőhelyei úde lomboserdők, síkvidéken elsősorban liget- és láperdők. Tápnövénye a fekete és tavaszi lednek (*Lathyrus niger*, *L. vernus*). Úde akácokban, megél a fehér akác (*Robinia pseudoacacia*), elvétve a gyalogakác (*Amorpha fruticosa*) is. A fiatal hernyók barnák, fejükön eleinte két, majd három töviszerű kiugrást viselnek (4. kép). Csaknem kifejlett állapotban hibernálnak. Három nemzedéke április végétől szeptemberig repül, hűvösebb években nem fejlődik harmadik generációja. ➔48.

Nagy fehérsávospoke – *Neptis rivularis* (SCOPOLI, 1763)

Alapszíne barnásfekete, hátsó szárnyán egyetlen széles fehér harántszávval. Nagy faj: 43–53 mm (5–8. kép). Védett, eszmei értéke: 10 000 Ft.

Elterjedése: ázsiai faj, amely Európában egy keskeny sávban terjedt el. Hazánkban a középhegységek több pontján, a Mecsekben és környékén, a Dráva-síkon, valamint a nyugati határszállalható, leggyakoribb a Mátrában.

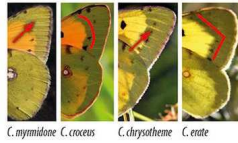
Élőhelye és életmódja: természetes élőhelyei száraz és úde lomboserdők, sziklaerdők, sziklai cserjések, illetve patak völgyek, ahol hernyójának tápnövényei, különféle gyöngyvessző-fajok (*Spiraea* spp.) élnek. Az utóbbi évtizedekben másodlagos élőhelyeket is meghódított, főként kertvárosokban. A hernyó vörösesbarna, elmosódott világos háttérrel, sötét oldalvonalakkal és sárga hosszanti csíkkal, feje feketésbarna, sárga pontokkal. L3 állapotban hibernálnak összecsesavart száraz levelekből épített fészkekben. Egyetlen nemzedékének repülési ideje május vége–július. ➔48.

élőhelyvédelem megköveteli, hogy az egyedek megfogása és kipreparálása nélkül határozzunk meg fajokat. A terepen egy lepkét becserkésző és esetleg lefotózó ember számára a rendelkezésre álló kevés részlet nagyon megnehezíti a fajok azonosítását. Ehhez nyújt nagy segítséget ez a kötet, mivel a szerzők saját sokéves tapasztalataik felhasználásával úgy szerkesztették meg, hogy kifejezetten a fotók alapján vagy a terepen való megfigyelés során tegye lehetővé a minél pontosabb határozást. A könyv az összes hazai lepkefaunáról szóló irodalomban említett nappali lepkét tartalmazza, azaz 172 fajt. Ezeket 790 természetfotó, 500 határozóábra, 173 fenológiai ábra és 175 térkép illusztrálja. Két fő részre tagolódik a kötet, az első rész maga a határozó fejezet, amelyben a hasonló fajokat összevetve láthatjuk, illetve nyilak és egyéb jelzések mutatják, hogy mire figyeljünk határozáskor. Ez a fejezet is további két részből áll, először a lepkecsaládokban való tájékozódást segíti, majd elérkezünk a fajok szintjére. A második fő fejezet a fajok ismertetéséről szól, amelyben minden fajhoz tartozik egy-egy rövid leíró rész. Itt tájékozódhatunk a morfológiáról, az általános és hazai elterjedéséről, illetve élőhelyéről és életmódjáról. Ezeket kiegészítve láthatunk a már régmúltban kipusztult fajokról Közép-Európa szintű elterjedési térképet, illetve a közelmúltban kipusztult vagy még jelenleg is előfordulókról Magyarország térképet. Az utóbbi két évtizedben eltűnt fajok elterjedését fekete rácozás, az időszakosan vagy bizonytalanul megjelenőket zöld vonalazás és a jelenleg is előfordulókat zöld szín jelöli. A repülési idő és a hernyóállapot szintén ábrán kerül bemutatásra, amely bizonyos fajok esetén jelöli a részleges nemzedékeket, a nyaralási, illetve telelési időszakot is. A fajok határozása és ismertetése mellett kapunk némi információt a nappali lepkék között fellépő morfológiai elváltozásokról is, amelyeket sok színes természetfotó illusztrál.

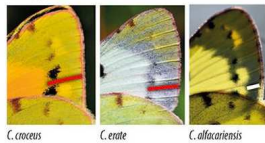
1.2. *Colias myrmidone*, *croceus*, *chrysotheme*, *erata*

A *Colias*-fajok szárnyainak felszínét csak ritkán láthatjuk, hiszen az esetek többségében csukott szárnyakkal ülnek akár a virágokon, akár a talajon. Azonban ellenfényben a szárnyak felszínének rajzolata áttűnik. A *C. myrmidone*, *croceus*, *chrysotheme* és *erata* himjeinek elülső szárnyán a fekete szegélyterben nincsenek világos foltok (= gyöngysor), de a nőstényekén vannak (ez esetenként már rotyúkőben is észrevehető).

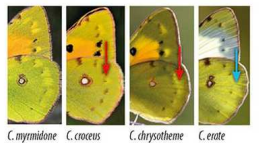

A *C. myrmidone* színe narancsvörös, a *C. croceus* narancssárga, a *C. chrysotheme* alapszíne is sötétsárga-narancssárga, bár általában világosabb, de mindig élénk, a *C. erate* színe pedig kénsárga/kadmiumsárga (de nem narancssárga). A *C. myrmidone* fekete szegélytere keskenyebb, mint a *C. croceus*é, a *C. chrysotheme* szegélyterét a sárga erek felszabdálják (piros nyíl). A *C. erate* szegélytere tompaszögben kezdődik (a többi többé-kevésbé ívelt). A *C. myrmidone* szegélyterének belső határa csak kevésbé hullámos (akárcsak a *C. chrysotheme*é), a *C. croceus* szegélytere apró beöblösödésektől egyenetlen.

A nőstények elkülönítése nehezebb. Mindegyik felső szegélyterében világos foltok vannak (= gyöngysor), a szegélytér teljes szélességben húzódik a szárny alsó széléig (fehér vonal), míg a *C. hyale* és *alfacariensis* esetén a szegély elkeskenyedik.

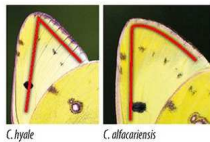

A nőstények általában narancsszínűek, illetve a *C. erate* esetén sárgák, de lehetnek egészen világosak, fehéresek is. A *C. myrmidone* hátulós szárnyának szegélytere keskenyebb, mint a *C. croceus*é és sokkal több folt van benne. A foltok nagyok és jól elkülönülnek. A *C. chrysotheme* szárnyán is elmosódnak (több a folt, mint a szegély; piros nyíl). A *C. erate* nőstény citrom- vagy kadmiumsárga színe alapján könnyen elkülöníthető, de a hátulós szárny világos foltjai elmosódtak, nagyok, összefolynak (kék nyíl). A fehéres, egészen világos nőstényeknél a foltok alapján lehet a fajokat elkülöníteni. Fontos: a *C. erate* és *C. croceus* hibridizálódik, emiatt eltérő küllemű hímek és nőstények is előfordulnak.

1.3. *Colias hyale*, *alfacariensis*

A *C. hyale* és *alfacariensis* himjeinek szegélyterében foltok vannak, szárnyaik alapszíne kénsárga/citromsárga, bár az *alfacariensis* hímek sárgája erősebb, a *hyale* hímek halványabbak és zöldesebb árnyalatúak. A két fajt legkönnyebben az elülső szárny alakjával lehet elkülöníteni. A *C. hyale* szárnya keskenyebb és csúcsa hegyesebb, a *C. alfacariensis* szélesebb és tompább. Vigyázat: a szárnycsúcs alakja csak a szabadban alaposan megfigyelt, illetve preparált példányokra igaz. Fényképen – a képsík állásától függően – a *C. alfacariensis* szárnycsúcsa is lehet hegyes.

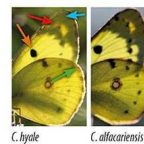
További – a szabadban megfigyelhető és elkülönítésre alkalmas – adat az élőhely: a *C. alfacariensis* inkább dombvidéki, meleg, szárazabb gyepeken él, ahol legfontosabb tápnövénye a patkóci (*Hippocrepis comosa*) tenyészik.

A *C. hyale* nem a dombvidékeken, hanem inkább a nedvesebb völgyekben, illetve alföldön él, ahol sok a virág és a közelben lucernaföldek is vannak. Ugyanakkor – kiváltképpen – a *C. hyale* – nagy távolságra képes repülni, gyakran tehát mindkét fajt megtalálható ugyanazon helyen.

A két faj eléggé változókéony és néha csak ivarszervi vizsgálattal különíthető el. A legtöbb határozókulcs (például Góznak 1968) preparált (múzeumi) példányok elkülönítésére szolgál, habár némi segítséget ad a terepen is. Az alábbi határozó (Mész & Mész 2000) is inkább preparált példányokra alkalmazható, de legálább fej-fej mellett mutatja be az eltérő bélyegeket (melyek vagy felismerhetők a terepen vagy nem). Sajnos a legtöbb ismerv a szabadban csak ritkán látható, mert a szárnyak felszínén található. Egy pontrendszer alapján azonban kifejezetten nagy pontossággal megállapítható, hogy a megfigyelt egyedünk melyik faj.

A pontrendszer használata: ha a példányunk szárnya hegyes (+3) és a külső szegélye egyenes (+2), máris 6 pontunk van, ha viszont lekerekített és a szélé konvex-6 pontunk van és így tovább. Minél több pontunk van, annál inkább *hyale*, minél kevesebb, annál inkább *alfacariensis* (a módszer specificitását 99%-ra becsülték a szerzők, szenzitivitása nem ismert).

Kritériumok	Pont	<i>Colias hyale</i> (+)	<i>Colias alfacariensis</i> (-)
Elülső szárnyak:			
Szárnycsúcs	3	hegyes	lekerekített
Külső szegély	3	egyenes	konvex
Felszín	3	zöldessárga-világossárga, a szín nem egyenletes	egyenletes, kifejezett sárga
Fonák	1	kevésbé kontrasztos, fehéres	erősen kontrasztos, élénk (sárga)
Csőp, lábak és szárnysegély (rózsás) színe	2	kevésbé élénk	élénk
Szárnytő szürke/fekete behintése a felszínén	2	kiterjedt (nemcsak a sejt alatt)	csaknem mindig csak a sejt alatti területre lokalizálódik
Fekete sejtfoltt (discoid folt) →	1	kevésbé kifejezett	nagyobb
Világos foltosor a szárnycsúcson és a szegélyen (a felszínén) →	1	kifejezett	redukált
Szárnycsúcs fekete szegélye →	1	teljes, folytonos szegély	gyakran részleges és töredezett
Hátulós szárnyak:			
Szárnytő behintés	1	kiterjedt	kevésbé kiterjedt
Sejtfoltt (felszín)	2	kicsiny, sápadt	nagy, narancsszínű
Foltosor a szegélyen	1	gyakran van és kifejezett	ritkán van és jelentéktelen
Fekete szegély →	1	gyakran van (kettős)	gyakran nincs
Élőhely		virágos mező	száraz gyep
<i>Hippocrepis comosa</i> jelen van		nem	igen (tápnövénye)
Összeg	22	+22	-22

A *C. hyale*, illetve *alfacariensis* himje és nősténye többnyire a szárnyak alapszíne alapján elkülöníthető. A *C. hyale* himje sárgább, a nőstény világosabb és fonákja zöldesebb árnyalatú. A *C. alfacariensis* himje is sárgább, a nőstény pedig világosabb.

A könyv magyar nyelvű, a hátsó borítón található egy angol összefoglaló. A lepkék iránt érdeklődő magyar közönség számára íródott e mű, hiszen angolul és egyéb nyelveken számos kiadvány elérhető, amely az európai fauna összességével vagy külön-külön az egyes országokéval foglalkozik. Külföldi érdeklődők számára így is hasznos lehet, mivel a fenológiai ábrák és a térképek nyelvtől függetlenül is értelmezhetők. A könyv nem titkolt célja továbbá, hogy mindenki bevonható legyen egy országos lepketérképezésbe és felmérésbe, mivel ismereteink az ország bizonyos területeiről még a mai napig is hiányosak. Fontos lenne, hogy a jövőben több kötet is megjelenjen, amelyek más lepkecsoportokat taglalnak, így elősegítve azok pontosabb ismeretét és védelmét.

Gór Ádám, a kötet egyik szerzője